

Războiul ca un meci frumos

Gândirea sportivă este una de tip iluminativ. Confruntare de naționalisme la scară planetară, sportul păstrează o imagine de puritate împotriva a tot ce o poate întuneca. Dacă unii văd în înfruntarea elitelor sportive un «război fără arme» sau o «pace în așteptare», dacă alții o clasează drept un pseudo-conflict, majoritatea se închide în convingerile sale, simplu reflex al dominației prejudecății : sportul este un factor de pace, este propice soluționării conflictelor¹. Idealul olimpic nu se regăsește oare în această funcție pacifistă atribuită de comun acord sportului?

Sportul nu înseamnă război, clamează palizii imitatori ai lui Coubertin, uitând astfel cam repede că acesta nu a neglijat niciodată să sublinieze «valoarea sporturilor ca instrument de pregătire militară». El scria în 1913, în *Revue Olympique* : «O concepție mai sportivă a războiului – cuvântul nu este deplasat – tinde să predomine. Ea nu va face trecerea la arme mai puțin aspră, dar va face viitorul cu siguranță mai suportabil. Popoarele vor învăța marea lecție a sportivului : ura fără luptă nu este demnă de om și injuria fără lovituri este cu totul nedemnă.» În același an, în *Essais de psychologie sportive*, Coubertin își pune întrebarea atracției tineretului către câmpurile de luptă și găsește în sport secretul entuziasmului voluntarilor : «Războaiele de altădată aveau adesea un caracter oarecum sportiv (...). Dar faptul că gustul și practica sporturilor s-au dezvoltat cu atâta intensitate nu a influențat oare „spiritul războinic“ al tinerilor? (...). Una din cauzele elanului juvenil (...) ar putea fi pregătirea indirectă pentru război pe care o conțin sporturile. Este sigur că mușchii au fost antre-

¹ A se vedea Günther Luschen, «Le sport, les conflits et la solution des conflits», în *Revue internationale des sciences sociales*, «Le sport – ses aspects politique, social et éducatif», Paris, *Unesco*, vol. XXXIV, nr. 2, 1982, p. 190.

nați și anumite obiceiuri de viață fizică sunt însușite în așa măsură încât îl fac pe om mult mai apt să înfrunte oboselile unei campanii ...). Este însă drept să spunem că această stare de spirit nu modifică războiul însuși? Dimpotrivă; îl modifică pentru că tinde să atenueze barbaria și aspectele urâte. O armată de sportivi va fi mai umană, mai miloasă în luptă, mai calmă și mai blândă după. Nu există nici o îndoială cu privire la acest lucru. Războiul hispano-american l-a demonstrat și nimeni nu ar trebui să uite sublimul cuvânt al comandantului american liniștindu-și oamenii ale căror strigăte de «ura» salutau scufundarea unui vas spaniol: *Don't cheer! They are dying!* („Nu aclamați, ei mor“ – n.t.). Acest cuvânt era unul sportiv, dacă a fost, iar morala aceasta va fi, să sperăm, morala viitorului, sprijinită în răspândirea ei de către sporturi»².

Pentru Coubertin, războiul nu mai este un vulgar carnagiu; el câștigă demnitate. Soldatul-combatant trebuie să-i accepte regulile și verdictul cum acceptă regulile și rezultatul unei întâlniri sportive. Henri Desgrange consideră războiul în ultimă instanță un «mare meci», un meci internațional pe care Franța trebuie să îl câștige. Directorul revistei *L'Auto*, în luna tragică a lui august 1914, îi îndeamnă ca un veritabil comandant de trupe pe tinerii fracezi să zdrobească inamicul : «Copiii mei! Lubiții mei copii! Copiii mei francezi! Ascultați-mă! De 14 ani de când *L'Auto* apare în fiecare zi, va dat el vreodată sfaturi rele? Atunci, ascultați-mă! Prusacii sunt niște ticăloși. Folosesc cuvântul acesta nu pentru a vorbi „birjărește“, ci pentru că el spune exact ceea ce vreau să spun (...). Copiii mei! Lubiții mei copii! Copiii mei francezi! Ascultați-mă bine! Trebuie să-i „posedați“ pe acești ticăloși! (...). Este un meci mare cel pe care trebuie să-l disputați! Folosiți-vă întregul repertoriu tehnic francez. Tactica, nu-i așa?, nu cred că vă sperie. O fentă și am pătruns. Un start și am plecat (...). Aveți însă grijă! Când crosa voastră va fi pe pieptul lor, vă vor cere iertare. Nu vă lăsați înșelați. Învingeți fără milă»³. Alpha și Omega gândirii pedagogice burgheze, educația fizică și sportivă patriotică preconizată de Coubertin este facilitată prin afinitatea structurală evidentă dintre sport și război, dintre calitățile sportive și cele războinice. Coubertin reamintește în aprilie 1912 tuturor idealiştilor care îl califică drept pedagog al *fair-play*-ului că «sporturile au făcut să înflorească toate calitățile care servesc războiului: nepăsarea, buna dispoziție, obișnuința cu neprevăzutul, noțiunea corectă a efortului făcut fără cheltuială inutilă de forță. Tânărul sportiv se

² Pierre de Coubertin, *Essais de psychologie sportive*, Payot, 1913, p. 258 – 264.

³ Henri Desgrange, «Le grand match», în *L'Auto*, 3 august 1914.

⁴ Pierre de Coubertin, «Le sport et la guerre», în *Essais de psychologie sportive*, p. 104.

simte evident mai bine pregătit să plece în război decât generațiile anterioare. Și când te simți pregătit pentru ceva, o faci cu mai multă bunăvoință»⁴.

Cine s-ar îndoi de realitatea legăturilor între sport și război este invitat să se adâncească în impunătoarea literatură sportivă. «Scopul războiului nu este în definitiv acela de a sosi primul?»⁵, se întreabă Georges Hébert, pentru care «Războiul nu este până la urmă decât un sport, un meci între două națiuni». La câteva săptămâni după atentatul de la Sarajevo, Henri Desgrange stabilea o paralelă între sentimentul trăit pe câmpurile de luptă și cel de pe terenurile de sport: «Toți tinerii noștri soldați care sunt, în acest moment, la frontieră pentru a apăra pământul Patriei nu retrăiesc ei oare impresiile deja trăite, când se măsurau cu adversarul în competițiile internaționale?»⁶

Căsătoria dintre armată și sport nu a fost întotdeauna chiar una din dragoste, mai ales în perioada în care educația fizică și sportul țineau de Ministerul de Război. Teama de apartenența militară a provocat câteva lupte animate pe băncile Camerei Deputaților. «Nu vrem să lăsăm națiunea să fie militarizată sub pretextul educației fizice»⁷, lansează dl. Tranchand (Uniunea Radicală) în martie 1921. În 1928, în timpul discuției asupra bugetului Ministerului Instrucției Publice și al Războiului privind educația fizică, Adolphe Chéron, deputatul stângii radicale, conjură guvernul să se dedice dezvoltării «calităților și aptitudinilor tinerelor generații» cu condiția să «nu militarizeze tineretul»⁸. Neliniștile se estompează repede. Și tiradele despre sport considerat mijlocul cel mai eficient pentru a forma fizic un popor se înmulțesc înainte și după cel de-al doilea război mondial. Mobilizarea cetățenilor la sport este văzută ca o repetiție generală a mobilizării națiunii la arme. Guvernul de la Vichy avea în vedere, de altfel, dezvoltarea sportului ca o ridicare a condiției fizice a populației și o măsură preventivă capabilă să împiedice orice atac al unui dușman exterior sau interior.

Să irigi țara cu seva sportivă indispensabilă unității și forței, să faci din fiecare membru al comunității naționale un cetățean capabil să câștige pe terenurile de sport automatismele indispensabile în perioadele de conflict, acesta este sensul discursului ținut în 1942 la Ambert, în fața Legiunii, de către Colonelul Pascot : «Legiunea

⁵ Georges Hébert, *La culture virile et les devoirs physiques de l'Officier combattant*, p. 104.

⁶ *L'Auto*, 5 august 1914.

⁷ Aimé Tranchand, *Journal officiel*, Débats de la Chambre des députés, ședința a II-a din 9 decembrie 1928, p. 3526

⁸ Adolphe Chéron, *Journal officiel*, Débats de la Chambre des députés, ședința a III-a din 9 decembrie 1928, p. 3526.

nu este interesată de crearea unui compartiment sportiv, ea vrea să ajute, să încurajeze și să promoveze sportul francez în totalitate. Soldații Legiunii vor ști să arate puterea credinței lor în destinele țării creând, în toate localitățile unde nu există încă, asociații sportive deschise tuturor francezilor indiferent de opinia politică, amenajând terenuri școlare în fiecare comună, punând la dispoziția tinerilor de toate vârstele stadioane, piscine, ștranduri (...). Începând de acum, Legiunea Franceză a Combatanților și Comisariatul general pentru sporturi, dezaproband orice particularism sportiv, orice tendință de a folosi efortul athletic, creator de forță și de frumusețe, pentru scopuri ce nu sunt numai și numai naționale, lucrează în comun acord pentru a face din sportul francez imaginea exemplară a acestei uniuni pe care mareșalul ne-o indică neîncetat ca mijlocul și scopul înălțării noastre»⁹. Spectacol grandios și practică în permanentă dezvoltare, sportul mobilizează și adună mulțimi cum numai războiul știe să o facă. Înțelegem astfel de ce statul – și în primul rând statul fascist – nu va uita niciodată să încurajeze sau să organizeze mari adunări populare. Jean Dauven, în cunoștință de cauză, notează în 1942: «Scara curentă a sportului este aceea a marilor manifestări ale activității umane. Războiul, bineînțeles, rămâne în afara discuției. De curând, mulțimea cea mai impresionantă a fost oferită nu de spectatori, ci de sportivi. Cu ocazia unei zile de propagandă, germanii au reunit, pe ansamblul de 5 000 de stadioane al Reich-ului, mai multe milioane de atleți, ceea ce totalizează o sumă de energie și de entuziasm pe care, la ora actuală, doar sportul poate să o incite»¹⁰.

Sportul este totdeauna confruntare, mai mult sau mai puțin pacifică, și pregătire militară. Chiar eliberat de sub tutela directă a Ministerului Războiului, el nu scapă modelului armatei. Pedagogia luptei și a înfruntării, obsesia ordinii, a uniforme și a ritualului sunt tot atâtea semne ale unei omologii indiscutabile. «Echipa sportivă este cel mai bun succes al grupului de războinici»¹¹, confirmă Georges Durand în 1957. Filozoful Patrick Tort, unul dintre pușinii intelectuali francezi care au analizat funcțiile sociale și psihice ale sportului, notează: «Încă de la manifestările sale cele mai vechi și mai tradiționale, sportul apare ca punere în scenă a situațiilor conflictuale, de înfruntare, având drept rol pregătirea războiului simulându-l, compensarea, în același

⁹ Colonel Pascot, «Le sport et la légion», discurs pronunțat la Ambert în cursul unei sărbători legionare la data de 20 septembrie 1942, în *Politique et Doctrine sportives. A se vedea pentru aceeași temă «Le serment de l'athlète»* publicată de guvernul de la Vichy în 1942.

¹⁰ Jean Dauven, *Le sport*, Paris, Presses Universitaires de France, coll. Que sais-je?, 1942, p. 16-17.

¹¹ Georges Durand, *L'adolescent et les sports*, Paris, Presses Universitaires de France, 1957, p. 61.

timp, a absenței sale chiar prin simulare, și câștigarea victoriei sau suportarea înfrângerii simbolice, onoarea sau disprețul răsfrângându-se asupra întregii comunități. Este neîndoielnic că sportul se naște din exercițiul războinic și este neîndoielnic faptul că a putut să servească în mod inițial ca substitut compensatoriu și simbolic al războiului, asigurând astfel la origine două funcții contradictorii și simultane: evitarea războiului prin pregătirea lui, conform adagiului latin pe care națiunile moderne nu l-au depășit. Aceasta înseamnă că în sport coexistă două logici: una a războiului și alta a păcii, și că practicarea modernă a sportului nu a știut să iasă din această ambiguitate originară și să favorizeze înflorirea comportamentelor sportive pacifiste, în ciuda declarațiilor publice universaliste și aparent foarte îndepărtate de naționalismul îngust»¹².

Patrick Tort insistă și asupra vocabularului sportiv împărțit între «registru luptei pentru existență (competiție, selecție, eliminare, avantaj, handicap etc.) și acela al pregătirii acțiunii militare (mobilizare a jucătorilor, disciplină, înfruntare, atac, apărare, ofensivă, victorie, înfrângere etc.)». Limbajul sportiv este de fapt limbajul războinicului. Presa ne inundă în continuu cu formule criminale și îndemnuri la luptă fără milă. Inamicul trebuie să fie anihilat. În 1924, întâlnirea de fotbal Franța-Uruguay devine pentru ziaristii jurnalului *L'Auto* nouă bătălie de la Verdun. Pentru a învinge, scrie Gautier-Chaumet, «nu există decât o singură metodă, prietenii mei din echipa tricoloră: să aveți o voință unanimă și fără slăbiciuni. Luptați-vă cum s-au luptat soldații noștri și, asemeni lor, triumfați»¹³. Războiul din 1914 este retrăit de Drieu la Rochelle pe terenul de rugby: «Am înțeles că noi am pierdut poate patru ani de abstracte distrugerii industriale, când, în prima parte a meciului de rugby, după armistițiul, am constatat că vedeam războiul pentru prima dată. Altădată, după ce bătusem trei luni mingea, aș fi preferat omorul anonim, birocratic și sedentar. Curajul și moartea în abstract, neantul câmpurilor de luptă moderne, conveneau mai mult neputinței mele musculare, inteligenței mele nervoase. În sport, omul își reia drepturile. El recucerește disciplina, singura libertate plăcută...»¹⁴. Despre sport se vorbește ca despre război și este practicat ca războiul. Pierre Mazeaud, secretar de stat al Sporturilor, lansează după Jocurile Olimpice din 1976 «operațiunile sale de comando». Ziarul *L'Équipe*

¹² Patrick Tort, *Être marxiste aujourd'hui*, Paris, Aubier, 1986, p. 114-115.

¹³ *L'Auto*, 1 iunie 1924.

¹⁴ Pierre Drieu La Rochelle, *État civil*, Paris, Gallimard, 1977, p. 154 (ediția din 1921 reluată în 1949).

¹⁵ Edouard Seidler, «L'efficacité dans le libéralisme», în *L'Équipe*, 7-8 aug. 1976.

încurajează inițiativa cu o singură rezervă: «Termenul ales de domnul Mazeaud nu este poate cel mai fericit în fața unei opinii publice cu bunăștiință slabe și defetiste, cu excepția momentului decernării medalieiilor»¹⁵. Sergentul Seidler și-a tratat concetățenii drept *cârpe și lași!* Termenul de comando a fost reluat în 1984 și analizat de patru din antrenorii cei mai cunoscuți ai sportului francez¹⁶. Honoré Bonnet își însușește cuvântul: «Ați spus comando? De ce nu. Cuvântul nu îmi displace. Un comando, o operațiune de comando, se inserează într-un plan de luptă generală. În primul an în care am antrenat echipa de schi a Franței (1959), spiritul era chiar acela al unui comando. La sfârșit, în anii 1967-1968, aveam mai mult de o sută cincizeci de persoane în tabăra de antrenament.» Cuvântul nu îl șochează nici pe Cyrille Guimard, fost director sportiv al lui Bernard Hinault: «Dimpotrivă, el corespunde exact sportului ciclist, care nu este decât o serie de operații de comando. Într-atât încât rezultatul unei întregi echipe se traduce prin victoria unuia singur. Trebuie întotdeauna să te sacrifici pentru cel care are cele mai mari șanse să obțină victoria. Evident, pe ceilalți îi uităm. Abnegația este mai importantă în acest sport decât în oricare altul. Ca într-un adevărat comando : important este ca unul dintre membri să reușească să facă saltul». Iar fostul căpitan-pilot în războiul din Algeria, Jean-Claude Perrin, angajat voluntar la nouăsprezece ani, își va regăsi în tribunele stadioanelor senzațiile trecutului său militar: «Acest cuvânt (comando) corespunde exact gândirii mele. Deviza mea este: „misiunea, omul, mijloacele“. Aceasta este și definiția comandoului. Eu sunt „Mesagerul“. Mă consider în misiune la săritura cu prăjina. Și într-o anumită măsură într-o misiune a Franței. În străinătate, sunt un reprezentant al Franței».

Prezența masivă a foștilor militari și specialiști ai apărării în cluburi, dar și în posturi cu responsabilitate națională accentuează simbioza între armată și sport. Exemplul perfect este acela al locotenent-colonelului Marceau Crespin decedat în iulie 1988. Comandant de trupe la Comandamentul formațiunilor de elicoptere în Indochina din 1952 până în 1955, apoi comandant al grupului de Aviație ușoară în Africa de Nord în 1956, este numit, în februarie 1961, delegat general pentru pregătirea olimpică și cu această ocazie secretar general al Consiliului național al sporturilor. Devine, în

¹⁶ Răspunsurile antrenorilor francezi sunt extrase din *L'Équipe magazine*, 27 octombrie 1984. În articolul lui Patrick Blain și Gerard Schaller cu titlu evocator, «Opérations commando, Prêts? Gagnez», doar antrenorul de fotbal de la Auxerre, Guy Roux, respinge cuvântul comando: «Găsesc termenul peiorativ. Din fericire, suntem în timp de pace. Îl găsesc bun când inamicul este la frontieră».

august 1967, director al educației fizice și al sporturilor. La rîndul ei, doamna Edwige Avice, însărcinată cu probleme de apărare în Partidul Socialist, este numită ministru al Tineretului și Sportului în 1981 înainte de a trece lângă Charles Hernu la Ministerul Apărării. Ea are timpul, în lunga ședere de la Ministerul Sporturilor, să studieze cu ministrul Apărării un plan de dezvoltare a activităților fizice și sportive în sânul instituțiilor militare.

Sport – război – armată. Aceste trei cuvinte sunt juxtapuse abil aici nu doar pentru cerințele unei cauze sau ale unei demonstrații. Toți gânditorii onești sunt de acord să stabilească o legătură structurală între instituția sportivă și cea militară. Coubertin scrie el însuși în *Pedagogia sportivă*. «De-abia dacă este nevoie să marcăm legăturile între sport și serviciul militar. Aceste legături nu puteau trece neobservate, o dată ce serviciul militar cu termen scurt se stabilea peste tot în lume. Armatele de meserie de altădată se temeau de o învățătură prealabilă fără o bază ca aceea practică în școli și erau cu atât mai bucuroase de tineri prea puțini educați cu condiția să fie puternici fizic. Comandanții lor, având timp, preferau ignoranța oricărei inițieri prealabile. Ei se însărcinau să își educe în întregime oamenii, în felul lor. În zilele noastre, dimpotrivă, se apreciază modelarea operată de sporturi. Este un câștig asupra timpului redus al serviciului militar. Poate se merge prea departe pe calea cea nouă. Lucru de înțeles însă după un război care a ilustrat într-un mod atât de emoționant și convingător valoarea sporturilor ca instrument al pregătirii militare»¹⁷.

În românește de Sofia OPRESCU

Din *l'Idéologie du sport en France depuis 1880*,
Les Éditions de la Passion, Paris, 1989

¹⁷ Pierre de Coubertin, *Pédagogie sportive*, Paris, J. Vrin, 1972, p. 141 și 142.